

หลักการค้นคว้า วิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

ของ

ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล

การค้นคว้าในวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์จำต้องอาศัยหลัก ๓ ประการ ซึ่งมี
ความสำคัญตลกันตามลำดับดังนี้คือ

๑. หลักฐานอันดับ ๑ ได้แก่หลักฐานที่สร้างหรือแต่งขึ้นเมื่อเหตุการณ์นั้น ๆ เกิด
ขึ้น คือ โบราณวัตถุสถาน จารึก และจดหมายเหตุ
๒. หลักฐานอันดับ ๒ ได้แก่หลักฐานที่สร้างหรือแต่งขึ้นเมื่อเหตุการณ์นั้นล่วงไป
แล้ว ได้แก่ ตำรานหรือจดหมายเหตุพื้นเมืองต่าง ๆ ที่แต่งหรือรวบรวมขึ้นเมื่อเหตุการณ์นั้น
เกิดขึ้นแล้วเป็นเวลาหลายร้อยปี
๓. หลักฐานอันดับ ๓ ได้แก่หนังสือต่าง ๆ ที่มีผู้เขียนขึ้นในสมัยปัจจุบัน
ต่อไปนี้จะได้อธิบายขยายความของหลักฐานแต่ละอย่างตามลำดับ

โบราณวัตถุ โบราณวัตถุในภาคเอเชียอาคเนย์ส่วนใหญ่ย่อมสร้างขึ้นในศาสนาอัน
ได้แก่พุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ศาสนาทั้งสองเกิดขึ้นในประเทศอินเดีย ด้วยเหตุนี้เรา
อาจยึดถือเป็นหลักได้ว่า สำหรับโบราณวัตถุรุ่นต้น ขึ้นได้มีลักษณะคล้ายศิลปกรรมอินเดียมากที่สุดแล้ว
ขึ้นน้อยมีอายุเก่าที่สุด ต่อมาเมื่อช่างพื้นเมืองริอ่านทำตามอย่างศิลปกรรมอินเดีย
ฝีมือจึงค่อย ๆ กลายเป็นของแต่ละประเทศ ณ ที่นี้จึงสมควร ที่เราจะกำหนดคำว่า ฝีมือของแต่ละ
ประเทศนั้นมีลักษณะอย่างไรบ้าง ยกตัวอย่างง่าย ๆ บรรดาประติมากรรมที่มิใช่หน้าเป็นวง

รูปไข่ คิวโค้ง มีสีหน้าอมยิ้มแสดงความเมตตาการุณานัน เป็นลักษณะของศิลปินไทยโดยเฉพาะ และมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์เป็นเวลา ๗๐๐ ปีแล้ว ฉะนั้นถ้าเราไปพบศิลปินวัตถุที่มีลักษณะดังกล่าวไม่ว่าในประเทศกัมพูชา ลาว พม่า หรืออินโดนีเซีย เราก็อาจกล่าวได้ทันทีว่าคงได้รับอิทธิพลมาจากศิลปินไทย ในทำนองเดียวกันลักษณะใบหน้าสี่เหลี่ยม ก็เป็นส่วนตรง มีหนวดอยู่เหนือริมฝีปาก และสีหน้าตึงทึง ก็เป็นลักษณะของศิลปินขอมโดยเฉพาะ และมีมาเป็นเวลาประมาณ ๕๐๐ ปี คือ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๓ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เหตุนี้ถ้าได้พบศิลปินวัตถุดังกล่าวในประเทศไทยหรือประเทศอื่น ก็คงเป็นเพราะได้รับอิทธิพลมาจากศิลปินขอม ไม่ควรจะคิดผันแปรไปเป็นอย่างอื่น

วิวัฒนาการของประติมากรรมก็ควรจะเรียนรู้เช่นเดียวกัน เพราะเป็นประโยชน์ในการกำหนดประเภทของศิลปินได้ ขอยกตัวอย่างอีกว่าเมื่อเร็ว ๆ นี้ เราได้ค้นพบเศียรสัมฤทธิ์ขนาดใหญ่เศียรหนึ่งในเขตจังหวัดนครราชสีมา เก่าแก่ผมมุ่นเป็นชฎารูปทรงกระบอกอยู่ข้างบน มีบางท่านกล่าวว่าเป็นศิลปินแบบศรีวิชัย แต่เมื่อข้าพเจ้าได้เห็นแล้ว ก็กล่าวได้ทันทีว่าเป็นศิลปินขอมหรือลพบุรี ทั้งนี้เพราะในศิลปินอินเดียเข้ามาการมุ่นผมผมไว้เหนือศีรษะเช่นนี้เป็นรูปสอบชนข้างบน และชายผมมุ่นก็ทอดยาวลงมาประบ่า ลักษณะเช่นนี้อยู่ในศิลปินขอมและศิลปินศรีวิชัยด้วย ทั้งจะเห็นได้จากรูปพระโพธิสัตว์หลายองค์ที่ค้นพบในประเทศไทย แต่สำหรับศิลปินขอมนั้นในระยะต้นเขาชอบสร้างรูปพระหริหระมาก เหตุนี้เขาจึงทำรูปพระอิศวรไว้ซีกขวาเกล้าผมมุ่นเป็นชฎา พระนารายณ์ไว้ซีกซ้ายสวมหมวกทรงกระบอก ก็กำหนดแบ่งเครื่องประดับศีรษะเป็นรูปสอบชนข้างบนครึ่งหนึ่งและรูปทรงกระบอกอีกครึ่งหนึ่ง ย่อมเห็นของยากของช่าง ในไม่ช้ารูปทรงกระบอกก็เข้าครอบงำรูปสอบชนข้างบน และต่อมาแม้เมื่อทำรูปพระนารายณ์หรือพระอิศวรมุ่นผมผม ช่างขอมก็จะทำผมมุ่นเป็นรูปทรงกระบอกและชายผมที่ทอดลงมาประบ่าก็จะหายไป ด้วยเหตุนี้เมื่อเห็นเศียรสัมฤทธิ์ดังกล่าวเกล้าผมมุ่นเป็นชฎารูปทรงกระบอก ไม่มีชายผมประบ่า ข้าพเจ้าจึงกล่าวได้ทันทีว่าเป็นศิลปินขอมหรือลพบุรี หาใช่ศิลปินศรีวิชัยไม่

นอกจากวิวัฒนาการของเครื่องประดับหรือเครื่องแต่งกายของประติมากรรมก็อาจใช้กำหนดอายุของประติมากรรมเหล่านั้นได้เช่นเดียวกัน เรื่องเช่นนี้ ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวมาหลายครั้งแล้ว จึงจะไม่ขอกล่าวซ้ำในที่นี้อีก

โบราณสถาน การพิจารณาตุโบราณสถานก็ควรจะ พิจารณาอย่างละเอียดว่าอยู่ใน ศิลปะแบบใด ยกตัวอย่างง่าย ๆ ข้าพเจ้าได้เคยเห็นบางท่านกล่าวเปรียบเทียบว่า พระปรางค์ สามยอดที่จังหวัดลพบุรีนั้นมีลักษณะ คล้ายคลึงและคง ได้รับอิทธิพลมาจากบรรดาพระที่ สร้าง ณ มาวาลิปุรัมในประเทศ อินเดียสมัย ราชวงศ์ปัลลวะในสมัยหลังคุปตะ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เรื่องนี้ถ้าเปรียบเทียบดูให้ถี่ก็จะเห็นว่าสถาปัตยกรรมทั้งสองแห่งมีลักษณะแตกต่างกันหลายประการ การ บรรดาพระที่มาวาลิปุรัมเป็นศาสนสถานที่สำคัญจากก่อนหน้า มีหลังคาซ้อนกันเป็นชั้น ๆ เพียงไม่กี่ชั้น และแต่ละชั้นก็ใช้รูปจำลองย่ออาคารนั่นเองเป็นเครื่องประดับ หน้าห้องที่ไว้ เทวรูปก็มีแนวเสาซึ่งประกอบค้ำยันบัวหัวเสา รูปผ้าโพกหัว เข็มที่รองรับช่ออยู่ข้างบนและข้างล่าง ที่เชิงเสาก็มีรูปสิงห์หนึ่งเป็นเครื่องประกอบ ลองหันย้อนมาที่พระปรางค์สามยอดที่จังหวัดลพบุรี ดูบ้าง จะเห็นว่าใช้แสงและปูนปั้นประกอบในการก่อสร้าง หลังคาเป็นชั้น ๆ ขึ้นไป และใช้ กลีบขนุนคือแผ่นศิลารูปสามเหลี่ยมสลักเป็นรูปเทวดา ฤๅษี หรือทวารบาลประกอบ หาใช้รูป จำลองอาคารไม้ เสาเองก็มีอยู่แต่เฉพาะที่ท้องประตู เป็นเสา ๘ เหลี่ยมมีลายวงแหวนจำนวนเท่า กันประดับอยู่เป็นระยะ ๆ ลักษณะดังกล่าวมานี้มีอยู่ในศิลปะขอมแบบบาเยนสมัยพระเจ้าชัยวรมัน ที่ ๗ ทางสิ้น ฉะนั้นจึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าพระปรางค์สามยอดที่จังหวัดลพบุรีนั้นช่างขอมสร้างหรือ สร้างตามแบบศิลปะขอม

ลวดลายที่ใช้ประดับสถาปัตยกรรมก็เป็น สิ่งที่จะต้องศึกษาพิจารณาเช่นเดียวกัน ยก ตัวอย่างว่าลายวงโค้งเหนือประตูหรือหน้าต่าง ในศิลปะอินเดียชอบใช้เป็นลายหน้ากาล (ราหู) หรือ เกียรติมุขหรือกัณฐกอยู่ตรงกลาง เป็นลายหน้าสัตว์มองเห็นทางค้ำหน้า ไม่มีริมฝีปากกลาง ลายนี้อยู่ตรงกลางเหนือวงโค้ง ที่ปลายวงโค้งทั้งสองข้างทำเป็นรูปมกร คือจรเข้แต่มองเหมือน ข้าง แต่เห็นหมักทั้งตัวและหันหน้าเข้าหากัน อมปลายวงโค้งนั้น เมื่อลายเช่นนี้เดินทางเข้ามา ถึงเกาะขวา ก็เปลี่ยนแปลงมีลักษณะพิเศษของตนเองโดยเฉพาะคือลายหน้ากาลหรือราหูข้างบน วงโค้งยังคงอยู่ แต่ลายมกร ๒ ข้างคงเหลือแต่หัว หน้าหน้าออกและใช้วงยี่ตพวงอุบะอยู่ ที่ เป็นเช่นนี้เพราะช่างชาวยุคถือว่าหน้ากาลหรือราหูนั้นกำลังอมมกรอยู่ ๒ ตัว และวงโค้งนั้นก็คือ กิวของมกรนั่นเอง ลักษณะลายดังกล่าวเป็นของศิลปะขวาโดยเฉพาะ และถ้าเราไปพบ ณ ที่ใด ก็อาจจะกล่าวได้ทันทีว่าได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะขวา เช่นในศิลปะขอมราว พ.ศ. ๑๓๕๐-๑๔๐๐ เป็นต้น ถึงในบรรดาศิลปะในประเทศไทยเราเองก็เป็นเช่นเดียวกัน บัดนี้เราควรหันไปพิจารณา

ลายเช่นบนหน้าบันของพระปราสาท ที่สร้างรายล้อมรอบพระมหาธาตุองค์กลางที่วัดมหาธาตุ
กลางเมืองสุโขทัยเก่าคู่บ้าง ลายคงเป็นลายวงโค้งเช่นเดียวกัน แต่ลายหน้ากาลหรือราหูบน
ยอดวงโค้งได้กลายเป็นลายหน้าสิงห์ไปแล้วเพราะเหตุว่ามีริมฝีปากล่าง ปลายวงโค้งทั้งสองข้าง
เป็นลายมกรแลเห็นหมดทั้งตัว หันหน้าเข้าหากัน กำลังอมปลายวงโค้งนั้น ลักษณะเช่นนี้ไม่
ปรากฏในศิลปะชวา แต่ปรากฏในศิลปะอินเดียภาคใต้และศิลปะลังกา ก็เมื่อเราทราบแล้วจากศิลา
จารึกว่าในสมัยสุโขทัย ไทยเราได้รับพุทธศาสนานิกายลัทธิวงศ์มาจากเกาะลังกา เหตุนี้จึง
สมควรสันนิษฐานว่าลายเช่นนี้ก็ได้รับแบบอย่างมาจากเกาะลังกาเช่นเดียวกัน

จารึก สำหรับจารึกนั้น นอกไปจากข้อความในจารึกแล้ว ภาษาที่ใช้ก็เป็นสิ่งสำคัญ
อย่างยิ่ง โดยเฉพาะภาษาพื้นเมือง ทั้งนี้เพราะเหตุว่าจารึกนั้นคือประกาศ จารึกมิใช่ศิลาฤกษ์ที่
เมื่อจารึกแล้วก็ฝังไว้ใต้อาคาร ไม่ต้องการให้ใครได้อ่านอีกต่อไป เมื่อมีจารึกแล้วต้องมีผู้อ่าน
แม้ว่าในขณะนั้นจะยังมีผู้อ่านหนังสือออกน้อย แต่ก็ต้องมีผู้อ่านบ้าง และผู้สร้างจารึกก็คง
หวังว่าผู้อ่านออกจะได้เผยแพร่ให้ผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออกทราบกันต่อไป ในประเทศกัม-
พูชาเขามักคิดว่า ราวตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมา จารึกจะกล่าวสรรเสริญเทวคา
ถวญภาษาสันสกฤต ทั้งนี้เพราะภาษาเป็นภาษาของนักปราชญ์ ต่อจากนั้นเมื่อพรรณนาถึงสิ่ง
ของที่ถวญไว้แก่ศาสนสถานก็จะใช้ภาษาพื้นเมือง ที่เป็นเช่นนั้นข้าพเจ้าเข้าใจว่าเพราะเขาต้องการ
ให้ประชาชนโดยทั่วไปได้อ่านออกเข้าใจ จะได้อนุโมทนาและไม่มาลวงเกินในสิทธิของศาสนสถาน
เหล่านั้น ลองยกตัวอย่างง่าย ๆ ว่า ถ้าเราจะสร้างวัดไทยขึ้นที่พุทธคยาในประเทศอินเดีย
และขณะนั้นยังไม่มีจารึกพิมพ์หนังสือ ถ้าเราจะสร้างจารึกกำหนดพื้นที่ของวัดและสิ่งของที่ถวญ
ไว้แก่วัด เพื่อมิให้ผู้อื่นมาลวงเกินสิทธิเหล่านั้นแล้ว เราจะใช้จารึกภาษาอะไร ข้าพเจ้าหวังว่า
ท่านผู้อ่านคงจะเห็นพ้องกับข้าพเจ้าเป็นแน่ว่าเราต้องใช้ภาษาแขก เพราะถ้าใช้จารึกภาษาไทย
แล้วจะไม่มีประโยชน์อันใดเลย ด้วยเหตุนี้ภาษาพื้นเมืองที่ใช้ในจารึกจึงสำคัญมากเพราะเป็น
เครื่องสื่อให้เห็นว่าในขณะนั้นประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นที่ค้นพบจารึกเหล่านั้นส่วนใหญ่พูดภาษา
อะไร และด้วยเหตุนี้เองนักปราชญ์หลายท่านจึงลงความเห็นว่าประชาชนแห่งอาณาจักรทวารวดี
เป็นมอญ เพราะเหตุว่าได้ค้นพบศิลาจารึกภาษามอญโบราณ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓ ทั้ง
ที่เมืองนครปฐมและลพบุรี นอกจากนี้จารึกดังกล่าวก็เป็นจารึกที่แสดงถึงการถวญของไว้แก่วัด
ในพุทธศาสนาคัวย ที่เมืองลำพูน (อาณาจักรหริภุญชัย) ซึ่งตามตำนานกล่าวว่านางจามเทวี

ก็อพยพขึ้นไปตั้งถิ่นฐานจากเมืองลพบุรีในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ก็ได้ค้นพบจารึกภาษามอญในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ แสดงถึงการถวายของไวน์ไวต์และการซ่อมแซมวัดเช่นเดียวกัน การที่จะใช้เวลานานหรือจดหมายเหตุที่แต่งขึ้นในสมัยหลังอ้างว่าประชาชนในอาณาจักรทวารวดีและทริภุญชัยเป็นไทยนั้น หาเป็นการเพียงพอที่จะลบล้างหลักฐานอันดี ๑ คือจารึกไถ่ไม่ ต่อเมื่อใด เราได้ค้นพบจารึกภาษาไทยที่เก่าถึงขนาดนั้นและมากกว่าจารึกภาษามอญแล้ว เราจึงจะอาจกล่าวได้ว่าในสมัยนี้มีประชาชนคนไทยอยู่มากกว่ามอญ

เมื่อกล่าวถึงเพียงนี้แล้ว เราอาจมาย้อนคิดมุกกลับได้ว่าเพราะเหตุใดพระเจ้าลิไทยเมื่อทรงผนวชที่วัดป่ามะม่วง จึงทรงสร้างจารึกถึง ๓ ภาษา ได้แก่หลักภาษาบาลี ภาษาไทย และ ภาษาเขมร เราอาจตัดหลักภาษาบาลีออกไปได้เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในศาสนาเช่นเดียวกับภาษาสันสกฤต หลักภาษาไทยก็เพื่อให้ประชาชนคนไทยอ่าน หลักภาษาเขมรนั้นข้าพเจ้าเข้าใจว่าเพราะในขณะนั้นในราชอาณาจักรสุโขทัยยังคงมีชนชาติเขมรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและอยู่ภายใต้การปกครองของไทย พระเจ้าลิไทยจึงทรงสร้างจารึกหลักภาษาเขมรขึ้น เพื่อให้ชนชาติเขมรได้พระราชอำนาจของพระองค์รู้สึกชื่นชมในการเสด็จออกทรงผนวช คงมิใช่ทรงสร้างจารึกขึ้นเพื่อหวังให้ชาวเขมรเดินทางเข้ามาอ่านจากประเทศกัมพูชาเป็นแน่ โดยเหตุนี้สำหรับจารึกภาษาพื้นเมือง เราจึงอาจตั้งหลักได้ว่า ถ้าค้นพบ ณ ที่ใดโดยไม่ถูกย้ายที่มาก่อนแล้ว ก็หมายความว่าในขณะที่สร้างจารึกนั้น ณ ที่นั้นคงกล่าว มีประชาชนที่พูดภาษาในจารึกอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ในทำนองเดียวกันผู้ที่สร้างจารึกก็ไม่จำเป็นจะต้องเป็นชนชาตินั้นหรือพูดภาษานั้นด้วย เพราะถ้าเราพบศิลาจารึกภาษาเขมรของพระเจ้าลิไทยเพียงหลักเดียว และสันนิษฐานว่าพระเจ้าลิไทยเป็นเขมรแล้วไซ้เราก็คงจะต้องผิดเป็นแน่แท้

จดหมายเหตุ สำหรับวิชาโบราณคดีในภาคเอเชียอาคเนย์ จดหมายเหตุที่สำคัญก็คือ จดหมายเหตุจีน ต่อจากนั้นจึงถึงจดหมายเหตุของชาวยุโรป และจดหมายเหตุของพ่อค้าชาวอาหรับตามลำดับ

เมื่อได้กล่าวถึงเอกสารอันดี ๑ เช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอแถลงความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้าไว้ ณ ที่นี้ ๒ ข้อ คือ

๑. เรื่องอำนาจของขอมที่แผ่เข้ามาปกครองดินแดนที่เป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของประเทศไทย ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นั้น เรื่องนี้ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่มี

เมื่ออพยพขึ้นไปตั้งถิ่นฐานจากเมืองลพบุรีในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ก็ได้ค้นพบจารึกภาษามอญในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ แสดงถึงการถวายของไว้ในวัดและการซ่อมแซมวัดเช่นเดียวกัน การที่จะใช้เวลานานหรือจดหมายเหตุที่แต่งขึ้นในสมัยหลังอ้างว่าประชาชนในอาณาจักรทวารวดีและทริภุญชัยเป็นไทยนั้น หาเป็นการเพียงพอที่จะลบล้างหลักฐานอันค้ำ ๑ คือจารึกได้ไม่ ต่อเมื่อใด เราได้ค้นพบจารึกภาษาไทยที่เก่าถึงขนาดนั้นและมากกว่าจารึกภาษามอญแล้ว เราจึงจะอาจกล่าวได้ว่าในสมัยนั้นมีประชาชนคนไทยอยู่มากกว่ามอญ

เมื่อกล่าวถึงเพียงนี้แล้ว เราอาจมาย้อนนึกคิดมุกกลับได้ว่าเพราะเหตุใดพระเจ้าลิไทยเมื่อทรงผนวชที่วัดป่ามะม่วง จึงทรงสร้างจารึกถึง ๓ ภาษา ได้แก่หลักภาษาบาลี ภาษาไทย และ ภาษาเขมร เราอาจตัดหลักภาษาบาลีออกไปได้เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในศาสนาเช่นเดียวกับภาษาสันสกฤต หลักภาษาไทยก็เพื่อให้ประชาชนคนไทยอ่าน หลักภาษาเขมรนั้นข้าพเจ้าเข้าใจว่าเพราะในขณะนั้นในราชอาณาจักรสุโขทัยยังคงมีชนชาติเขมรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและอยู่ภายใต้การปกครองของไทย พระเจ้าลิไทยจึงทรงสร้างจารึกหลักภาษาเขมรขึ้น เพื่อให้ชนชาติเขมรใต้พระราชอำนาจของพระองค์รู้สึกชื่นชมในการเสด็จออกทรงผนวช คงมิใช่ทรงสร้างจารึกขึ้นเพื่อหวังให้ชาวเขมรเดินทางเข้ามาอ่านจากประเทศกัมพูชาเป็นแน่ โดยเหตุนี้สำหรับจารึกภาษาพื้นเมือง เราจึงอาจตั้งหลักได้ว่า ถ้าค้นพบ ณ ที่ใดโดยไม่ได้ถูกย้ายที่มาก่อนแล้ว ก็หมายความว่าในขณะที่สร้างจารึกนั้น ณ ที่นั้นคงกล่าว มีประชาชนที่พูดภาษาในจารึกอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ในทำนองเดียวกันผู้ที่สร้างจารึกก็ไม่จำเป็นจะต้องเป็นชนชาตินั้นหรือพูดภาษานั้นด้วย เพราะถ้าเราพบศิลาจารึกภาษาเขมรของพระเจ้าลิไทยเพียงหลักเดียว และสันนิษฐานว่าพระเจ้าลิไทยเป็นเขมรแล้วไซ้ เราก็คงจะต้องผิดเป็นแน่แท้

จดหมายเหตุ สำหรับวิชาโบราณคดีในภาคเอเชียอาคเนย์ จดหมายเหตุที่สำคัญก็คือ จดหมายเหตุจีน ต่อจากนั้นจึงถึงจดหมายเหตุของชาวยุโรป และจดหมายเหตุของพ่อค้าชาวอาหรับตามลำดับ

เมื่อได้กล่าวถึงเอกสารอันค้ำ ๑ เช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอแสดงความเห็นส่วนนี้ของข้าพเจ้าไว้ ณ ที่นี้ ๒ ข้อ คือ

๑. เรื่องอำนาจของขอมที่แผ่เข้ามาปกครองดินแดนที่เป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของประเทศไทย ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นั้น เรื่องนี้ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่มี

๘

ทางที่จะโต้แย้งให้เห็นเป็นอย่างอื่นไปได้ ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของขอมนั้นมีแสดงอยู่ทั้งทางด้าน
ศิลาจารึกและโบราณวัตถุสถานอันเป็นหลักฐานอันดับ ๑ ทั้งสิ้น คำานหรือจดหมายเหตุพื้น
เมืองซึ่งแต่งขึ้นในระยะหลังย่อมไม่สามารถคัดค้านได้ เรื่องมีอยู่ว่า ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗
(พ.ศ. ๑๗๒๔ –ราว พ.ศ. ๑๗๖๑) มหาราชองค์สุดท้ายแห่งประเทศกัมพูชานนจารึก ณ ปรา-
สาทพระขรรค์ได้กล่าวว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้ทรงสร้างพระพุทธรูปฉลองพระองค์ที่วังพระ-
นามว่า “ชัยพุทธมหานาถ” และได้ทรงส่งพระพุทธรูปเหล่านี้ ๒๓ องค์ไปประจำอยู่ ณ ตาม
เมืองต่างๆ ในราชอาณาจักร อันมีชื่อเมือง ลพบุรี สุพรรณ ราชบุรี เพชรบุรี และเมืองสิงห์
รวมอยู่ นอกจากนี้ยังทรงสร้างที่พักคนเดินทางอีก ๑๗ แห่ง ตามระยะการเดินทางจากเมือง
พระนคร (Angkor) ในประเทศกัมพูชา มายังปราสาทหินพิมายบนที่ราบสูงโคราชอีกด้วย ถ้า
เราได้หลักฐานเพียงเท่านี้ เราก็อาจจะกล่าวได้ว่าจารึกนั้นอวดอ้างเกินความจริง แต่ถ้าเราได้
ไปสำรวจดูตามสถานที่ดังกล่าวในประเทศไทย ก็จะเห็นว่าโบราณวัตถุสถานสนับสนุนยืนยัน
จารึก ณ ปราสาทพระขรรค์ทั้งสิ้น เป็นต้นว่า ที่เมืองลพบุรีก็มีพระปรางค์สามยอด ฯลฯ เมือง
สุพรรณบุรีก็มีพระปรางค์แบบขอม และพระพุทธรูปนาคปรกในศิลปะขอมแบบบายนสมัยพระเจ้า
ชัยวรมันที่ ๗ เมืองราชบุรีก็มีวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ซึ่งมีกำแพงก่อด้วยศิลาอมมทบหลัง
สลักเป็นพระพุทธรูปประทับอยู่ในซุ้มเรือนแก้วเหมือนกับกำแพงที่ปราสาทบันทายกเคีย ณ เมือง
พระนครซึ่งพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงสร้างทุกประการ เมืองเพชรบุรีมีปราสาทหินวัดกำแพง
แลง ซึ่งมีโคปุระหรือซุ้มประตูก่อแบบพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ คือ มีหน้าต่างออกครึ่งหนึ่งและ
อีกครึ่งหนึ่งทำเป็นลูกกรง เมืองสิงห์ในเขตจังหวัดกาญจนบุรีมีปราสาทขอม ๓ องค์ตั้งอยู่กลาง
เมืองและยังมีซากทวารบาลแบบบายน คือศิลปะขอมสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ วางทงอยู่หน้า
ปราสาทนั้นด้วย สำหรับที่พักคนเดินทางทั่วมีอยู่ ๑๗ แห่ง ตั้งแต่เมืองพระนครในประเทศ
กัมพูชามาจนถึงปราสาทหินพิมายนั้น ก็ได้ค้นพบแล้ว ๘ แห่ง ทั้งเมื่อเร็ว ๆ นี้ยังได้ค้นพบ
ประติมากรรมศิลาของขอมในศิลปะแบบนครวัดที่ศาลาผาแดง เมืองสุโขทัยเก่า และพระพุท-
ธรูปในศิลปะแบบบายนของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ณ วัดพระพายหลวง นอกเมืองสุโขทัยเก่าด้วย
ก็เมื่อหลักฐานทั้งทางด้านจารึกและโบราณวัตถุสถานอันเป็นหลักดับ ๑ ทั้งสิ้นรับรองต่อกัน
อย่างมั่นคงเช่นนี้แล้ว จะไม่ให้เชื่อถือว่าขณะนั้นอำนาจของขอมได้แผ่เข้ามาในประเทศไทยอย่าง
ไรได้ อย่างไม่ก็ ออำนาจเช่นนี้อาจเป็นแต่เพียงในนามเฉพาะบางแห่ง ในขณะนั้นคงมีแคว้น

ไทยหม้ออำนาจปกครองเป็นแห่ง ๆ อยู่แล้ว และอาจขึ้นอยู่กับขอบเขตเฉพาะแต่ในนามเท่านั้น เรื่อง
 เช่นนี้ข้าพเจ้าเห็นว่าศิลาจารึกของไทยเราเองก็สนับสนุน คือศิลาจารึกวัดศรีชุมที่กล่าวว่า
 “พ่อขุนผาเมืองจึงอภิเสกพ่อขุนบางกลางท่าวเจ้าเมืองสุโขทัย ให้ตั้งชื่อตนแก่พระสหาย เรียก
 ชื่อศรีอินทราทิตย์ นามเดิมกมรเตงอัญญาเมือง เมื่อก่อนผีฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธรปุระ ให้
 ลูกสาวชื่อนางสีขรมาเทวกับขันไชยศรี ให้นามเกียรติแก่พ่อขุนผาเมือง” ผีฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธร
 ปุระก็คือพระราชอาชมนั่นเองและอาจเป็นพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ หรือพระเจ้าอินทรวรมันที่ ๒
 ผู้ครองราชย์ต่อมา พระองค์ได้ประทานพระราชธิดา พระแสงขรรค์ชัยศรี และตำแหน่งศรี
 อินทรปัตินทราทิตย์แก่พ่อขุนผาเมืองก็เพื่อแสดงว่าพระองค์อยู่ในตำแหน่งสูงกว่า ประเพณีการ
 ให้ตำแหน่งเช่นนี้ย่อมแสดงอยู่เสมอว่าผู้ใหม่ตำแหน่งสูงกว่า ดังเราอาจจะเห็นได้จากจดหมายเหตุ
 เหตุจีนเป็นต้น พ่อขุนผาเมืองเองเมื่อมอบตำแหน่งของตนให้แก่พ่อขุนบางกลางท่าว ก็ตั้งตน
 เองว่าสูงกว่าดังในศิลาจารึกใช้คำว่า “อภิเสก” แต่น่าเสียดายที่เราไม่สามารถทราบเรื่องราวของ
 ราชวงศ์พ่อขุนผาเมืองไปได้ดีกว่านี้ จึงไม่สามารถทราบอะไรได้ มีบางท่านคัดค้านคำกล่าวเช่น
 นี้โดยยกตัวอย่างว่า “สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกรุงศรีอยุธยาได้โปรดให้ราชทูตอัญเชิญพระ
 ราชสุพรรณบัฏที่จารึกพระนามพิเศษว่าพระมหาธรรมราชาธิบดี พร้อมทั้งราชบรรณาการจำนวนมาก
 ไปถวายแด่สมเด็จพระเจ้าปญฺจกษรกรุงหงสาวดี แห่งรามัญประเทศ ทั้งนี้ก็เพื่อหมายความ
 ว่าเป็นเรื่องที่พระราชาธิบดีพระราชทานแก่เจ้าประเทศราช แต่เป็นการแสดงความผูกพันหรือ
 เสริมพระราชไมตรีระหว่างประเทศโดยตรง” การถวายพระนามหรือตำแหน่งเช่นนี้ข้าพเจ้าเห็น
 ว่าเราควรจะต้องแบ่งออกเป็น ๒ แบบ คือแบบหนึ่งเป็นพระนามทางศาสนาเช่น “มหาธรรม
 ราชา” หรือ “ศรีธรรมมาโคก” เป็นต้น พระนามเช่นนี้ย่อมไม่หมายความว่าผู้ตั้งตำแหน่งต้อง
 มีอำนาจสูงกว่า เพราะเป็นการยกย่องทางด้านศาสนาเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันถ้าเป็นพระนาม
 ทางคานการเมืองหรือพระนามตามทางราชการแล้ว ผู้ให้ย่อมถือตนว่าสูงกว่าเสมอ ประเพณี
 การตั้งตำแหน่งทางราชการเช่นนี้ยังคงใช้อยู่จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อนักกองคักวังเสด็จ
 ไปครองประเทศกัมพูชา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็พระราชทานพระนามไปว่าสม
 เด็จพระท้าวท้าวรามธิบดี เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยราชย์ ทรง
 แก่สร้อยพระนามสมเด็จพระท้าวท้าวรามธิบดี เพื่อแสดงว่าพระองค์ทรงอยู่ในตำแหน่งสูงกว่า ในสมัย

รัชกาลที่ ๕ ตำแหน่งพระเจ้าอินทรวชิยานนท์ พระเจ้าเชียงใหม่ และพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช
พระเจ้าน่าน ก็ตั้งไปจากกรุงเทพฯ ทั้งสิ้น

๒. คำว่า “ขอม” และ “เขมร” นั้น ข้าพเจ้าเห็นว่ามี ความหมายเท่ากับคำว่า
“สยาม” กับ “ไทย” นั่นเอง คือคำว่า “ขอม” เป็นคำที่ชนชาติอื่นโดยเฉพาะชนชาติไทย
ใช้เรียก ส่วนคำว่า “เขมร” นั้น เป็นคำที่เขเรียกตัวของเขาเอง จนปัจจุบันนี้ข้าพเจ้าก็ยัง
ไม่เห็นมีท่านผู้ใดสามารถใช้ หลักฐานอันที่ ๑ เป็นต้นว่าจารึกมายืนยันได้เลยว่า “ขอม”
กับ “เขมร” นั้นเป็นคนละเชื้อชาติ อย่างไม่คิดเรื่องในข้าพเจ้าก็ยกยดก็จะรับฟังความเห็นจาก
ท่านผู้อื่น และยินดีที่จะตีพิมพ์บทความเหล่านั้นลงในวารสารโบราณคดีเพื่อการพิจารณาถกเถียง
กันต่อไปด้วย

ตำนานหรือจดหมายเหตุพนมเปญ ตำนานหรือจดหมายเหตุพนมเปญเป็นเอกสาร
ที่แต่งหรือรวบรวมขึ้นหลังจากเวลาที่เหตุการณ์เหล่านั้นเกิดขึ้นแล้วหลายร้อยปี ด้วยเหตุนี้จึงมัก
เป็นหลักฐานอันที่ ๒ และจะพึงควรเชื่อถือก็ต่อเมื่อมีหลักฐานอันที่ ๑ มาสนับสนุนหรือไม่
ขัดกับหลักฐานอันที่ ๑ เท่านั้น เราพึงระลึกไว้ว่าผู้แต่งตำนานหรือจดหมายเหตุพนมเปญย่อม
รวบรวมเรื่องขึ้นจากหลายทาง บางเรื่องก็เป็นความจริง บางเรื่องก็ไม่เป็นความจริง หรือเป็น
ความจริงแต่ได้เลืาสืบต่อกันลงมาเป็นเวลานานจนผิดเพี้ยนไปจากความจริงอย่างสิ้นเชิง เหตุนี้
เรื่องใดที่มีหลักฐานอันที่ ๑ มาสนับสนุน เราก็ควรเชื่อถือแต่เฉพาะเรื่องนั้นตอนนั้น ไม่ควร
จะเชื่อถือเพราะเหตุว่าเรื่องถูกต้อง เหตุนี้จึงควรเชื่อถือหนังสือตำนานหรือจดหมายเหตุ
เล่มนี้ไปตลอดทั้งเล่ม เพราะเรื่องอื่นๆ อาจจะไม่มีมูลความจริงเลยก็ได้ นอกจากนั้นการใช้หลัก
ฐานอันที่ ๒ ด้วยกันคือ หนังสือเรื่องอื่นๆ ที่แต่งขึ้นในเวลาใกล้เคียงกันหรือแต่งขึ้นในภาย
หลัง วามข้อความคล้ายคลึงกันจึงสมควรเชื่อถือว่าเป็นเรื่องถูกต้องนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่เห็นด้วยอีก
เพราะเหตุว่าหนังสือเล่มแรกเล่มเดียว อาจมีผู้อ้างอิงหรือคัดลอกไปเป็นหนังสืออื่นๆ ในสมัย
ต่อมาหรือสมัยใกล้เคียงกันอีก ๓-๔ เล่ม ฉะนั้นจะไปยึดถือว่าหนังสือเหล่านั้นมีหลักฐานสนับสนุน
หนังสือเล่มแรกว่าเป็นความจริงอย่างไรได้ เรื่องเช่นนี้ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวมาแล้วในที่ประชุม
สัมมนา แต่ก็มีบางท่านกล่าวคัดค้านอีกว่าหนังสือเล่มแรกนั้นไม่ได้มีข้อความโอ้อวดเลย ฉะนั้น
ควรเชื่อถือได้ เรื่องเช่นนี้ข้าพเจ้าก็ไม่เห็นด้วยอีก เพราะความสำคัญมันได้อยู่ที่ว่าโอ้อวดหรือไม่

ไออวาค ความสำคัญอยู่ที่ว่าเชื่อถือได้หรือไม่ได้ต่างหาก ยกตัวอย่างตำนานตอนต้นของชนชาติไทย แม้จะไออวาคว่าเคยยกกองทัพไปตีประเทศจีน แต่ถ้ามีจดหมายเหตุจีนอันเป็นหลักฐานอันฉบับ ๑ เพราะเหตุว่าเขียนขึ้นในระยะนั้นรับรองแล้ว เราก็จำเป็นต้องเชื่อ ถึงไออวาคปานนั้นก็สมควรที่จะเชื่อถือ

สำหรับเรื่องตำนานหรือจดหมายเหตุพื้นเมืองของไทยเหล่านี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าสมควรที่จะมีการชุกค้นหาหลักฐานทางคัมภีร์โบราณวัตถุสถานเพื่อพิสูจน์คำกล่าวในตำนานหรือจดหมายเหตุเหล่านี้ว่ามีความจริงหรือไม่เพียงใด ข้าพเจ้าเชื่อในพระคำริของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา-นริศรานุวัดติวงศ์ที่เคยทรงไว้ในหนังสือศาสน์สมเด็จพระเจ้า ถ้าเป็นเมืองจริงแล้วจำต้องมีคูเมืองและเชิงเทิน รวมทั้งศาสนสถานประจำเมืองอันก่อสร้างด้วยวัตถุที่ถาวรคือ อิฐหรือหิน ถ้าเราหันไปดูประเทศเพื่อนบ้านของเรา เช่นประเทศพม่าและกัมพูชา เมืองโบราณของเขาย่อมมีลักษณะดังกล่าว แม้แต่ในประเทศไทยเราเองก็มี เช่น เมืองโบราณที่อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี เป็นต้น ฉะนั้นถ้าเป็นเมืองราชธานีที่สำคัญ ถึงตำนานหรือจดหมายเหตุเหล่านี้อ้างอิง ก็ควรจะมีหลักฐานเหลืออยู่ให้ค้นพบได้ แม้ไม่มีอยู่บนดิน ก็อาจจะเหลืออยู่ในรูปถ่ายทางอากาศ การกล่าวแต่เพียงว่า “มี แต่พังลงแม่น้ำโขงไปหมดแล้ว” หรือ “ถล่มเป็นหนองไปหมดแล้ว” นั้นหาประโยชน์อย่างใดไม่ ในประเทศอินเดียเขามีวิสุทธิชนามาก่อนแล้วจึงชุกค้น หรือในประเทศอิสราเอล เขามีคัมภีร์ไบเบิลอันเป็นคัมภีร์ทางศาสนาคริสเตียนอยู่ เขาก็ยังไม่เชื่อถือ ต่อเมื่อเขาชุกไปพบหลักฐานสนับสนุนข้อความในคัมภีร์ไบเบิล เขาก็จะยอมรับว่าข้อความในคัมภีร์ไบเบิลก่อนนั้นเชื่อถือได้

เกี่ยวกับเรื่องตำนานหรือจดหมายเหตุพื้นเมืองเหล่านี้ ยังมีอีกข้อหนึ่งที่เราควรระวังคือบางทีเรื่องเป็นเรื่องเดียวกันแต่ผู้แต่งหรือรวบรวมโดยินมา ๒ ทาง เมื่อผู้แต่งหรือรวบรวมเมื่อเสียแล้วว่าเป็นคนละเรื่อง จึงจำต้องเขียนขึ้นเป็น ๒ เรื่อง และให้ศักราชไว้ผิดกัน ผู้ที่ตรวจสอบหรือสอบค้นถ้าสอบสวนได้ความว่าศักราชเป็นคนละศักราช แล้วจึงลงความเห็นว่าเป็นความจริง ควรเชื่อถือได้ทั้งสองเรื่องนั้น ก็หมายความว่าหลงผิดตามผู้แต่งหรือผู้รวบรวมตำนานหรือจดหมายเหตุเหล่านี้ไปเท่านั้นเอง ไม่มีทางที่จะเป็นอย่างอื่นไปได้

หนังสือต่าง ๆ ที่มีผู้เขียนชนในสมัยปัจจุบัน หมิ่นซาฟเจ้าได้เห็นบางท่านเขียนบทความเกี่ยวกับวิชาโบราณคดี เป็นทำนองว่าไม่ควรจะเชื่อถือหนังสือฝรั่งแต่ง ควรจะเชื่อถือแต่หนังสือไทยแต่งเท่านั้น ความเห็นเช่นนั้นเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระ เพราะเหตุว่าความรู้ห้ามการจำกัดเชื้อชาติไม่ จะเป็นไทยหรือฝรั่งแต่งไม่สำคัญ ความสำคัญอยู่ที่ว่าผู้ใดใช้หลักฐานอันควรเชื่อถือยิ่งกว่ากัน และใช้วิจารณ์ฐานอันเที่ยงธรรมไม่ลำเอียงข้างหาก เรื่องความรู้ไม่มีการจำกัดเชื้อชาติกัน ข้าพเจ้าขอนำเอาพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ที่ทรงไว้เกี่ยวกับศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ ตีพิมพ์ในหนังสือโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร พ.ศ. ๒๔๗๑ มาลงไว้ดังต่อไปนี้ “ข้าพเจ้าเคยได้เห็นหนังสือซึ่งกล่าวถึงศาสตราจารย์ ยอช เซเคส์ ฝรั่งแต่งก็มี ไทยแต่งก็มี กล่าวความชวนให้ผุซึ่งไม่ทราบความจริงเข้าใจผิดอยู่เนื่อง ๆ บางกล่าวประหนึ่งว่าการทรงปวงของราชบัณฑิตยสภาสำเร็จได้แต่ด้วยอาศัยศาสตราจารย์ ยอช เซเคส์ บางก็กล่าวประหนึ่งว่าไม่เห็นควรจะต้องมีศาสตราจารย์ ยอช เซเคส์ ไว้ในราชบัณฑิตยสภาทั้งนี้ เห็นห่างกับความจริงทั้งสองอย่าง การของราชบัณฑิตยสภาถ้าว่ารวบยอดก็คือหาวิชาความรู้เนื่องด้วยประเทศสยามเป็นสำคัญ ทั้งที่จะพึงหาได้ในประเทศตนเองหรือหาได้ในประเทศอื่น ผู้ที่อยู่ในราชบัณฑิตยสภาใครชำนาญทางไหนก็หาในทางนั้นเอามาช่วยกันตรวจตราวินิจฉัยหรือถ้าเป็นการตกแต่งจัดสรรก็ช่วยกันคิดอ่านแลจัดทำตามถนัด จะแยกให้ขาดว่าเป็นของใครทำแต่โดยลำพังตนเองนั้นหาได้ไม่ ถ้าแยกกันเสียเป็นส่วนตัวบรรดาการที่ทำมาก็เห็นจะไม่มีอันใดสำเร็จประโยชน์ได้สักอย่างหนึ่ง ส่วนความรู้ก็เช่นเดียวกัน ถ้ามีวงเงยจนซึ่งเป็นชาติอื่นก็ถือว่าตกทางที่จะหาความรู้ให้ตนเอง หาเป็นประโยชน์อันใดไม่ เพราะฉะนั้นถึงศาสตราจารย์ ยอช เซเคส์ จะเกิดเป็นไทยหรือเป็นชาติใดก็ตาม เมื่อมีความรู้แลสามารถใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศสยามได้ดังทำมา ก็ต้องนับว่าเป็นผู้มีความชอบอันควรจะสรรเสริญ”

ข้าพเจ้าหวังว่าท่านที่สนใจในวิชาโบราณคดีทั้งหลายจะได้อ่านบทความนี้และลองใคร่ครวญดู ถ้าท่านผู้ใดมีความเห็นคัดค้านหรือต้องการจะอธิบายข้อความข้างต้นให้ละเอียดออกไปอีกแล้ว ข้าพเจ้าก็มีความยินดีที่จะตีพิมพ์บทความเหล่านั้นลงในวารสารโบราณคดีฉบับต่อไป